

FRANCESC FUGUET CRUSELLS

FRANCESC FUGUET CRUSELLS

Compañía de Zapadores de la
69 Brigada Mixta 47 División
Base Túria N. 1
Ejército de Levante

Sisco Fuguet Crusells, natural d'Alcover, nascut el 9 de setembre de 1918, de professió pagès, compromès amb el món comunista i llibertari dels anys trenta, visqué els pitjors moments de la seva vida veient com al front amics i companys lluitaven per uns ideals en els quals creien i pels quals morien com a romàntics cecs. L'any 1949 es casà amb Maria Antonio Roig, amb la qual va tenir dos fills i cinc néts, als quals sempre ensenyà a tolerar, treballar i lluitar per allò que fermament creien.

Molta de la documentació que completa aquesta entrevista ha estat extreta d'antics apunts que ja fa anys l'autor de l'article personalment, i mitjançant una estreta relació amb ell, havia recopilat i conservat després de llargues jornades de treballar al camp amb el nostre protagonista, en què de manera espontània, infatigable i anímica explicava aquelles vivències que el van marcar per sempre més, tot intentant que no es perdés el record i la memòria d'un poble i, sobretot, d'un home. Un home que lluità per una terra, treballà una terra, i tragué fruit d'una terra.

Les vivències que trobarem a continuació són explicades a tall d'anècdota. Anècdotes i petits records que han quedat en la memòria d'una persona, enmig del sofriment i el dolor. Un dolor que tot i que existirà en el seu inconscient de per vida, ha preferit guardar-lo i patir-lo ell mateix, i mostrar-nos allò més aventurer de la guerra del 36.

Grup d'amics el dia abans de marxar a la guerra. D'esquerra a dreta i de dalt a baix, Gaspar Caparó, no s'ha pogut identificar, Joan Ribellas, Fonset, Francesc Fuguet Crusells, Torres i Josep Basora.

Foto: Família Fuguet

La guerra al poble

Un cop va esclatar la guerra, al poble va començar a haver-hi moviments, el front era molt llunyà, però quan la guerra es va anar endurint, i va començar a haver-hi morts, la gent va quedar totalment desmanegada, igual que quan van començar a demanar quintes, i la gent, pares, mares, germans, etc., tots estaven esgarrifats.

La construcció de refugis es convertí en una pràctica habitual, sobretot als masos, on es construïen refugis entre tres o quatre veïns de la mateixa zona amb capacitat suficient per encabir-hi tota la família. Quan hi

havia bombardejors, o se sentia el soroll dels avions, tothom fugia al més ràpid possible cap allí on fos. Les mares, amb els més petits al coll, i els pares, vigilant i fent espavilar tots els altres. Es col·locaven al costat dels marges, amb una fusta a la boca, cosa recomanada per les autoritats, ja que si petava alguna bomba a prop, amb la boca tancada les vibracions podien rebentar-te o tallar-te la llengua. També s'anava al refugi quan el brunzit devastador s'apropava, els antiaeris ja fumejaven, i tots a córrer.

Hi havia gent que s'amagava per no haver d'anar a lluitar, però no era bo tothom per amagar-se. Els que no

volien anar a la guerra i s'amagaven eren anomenats els emboscats. I aquí ens va tocar marxar, doncs vam marxar.

El partit

Des de l'inici de la guerra, jo sempre vaig estar més o menys ben informat dels esdeveniments polítics perquè era simpatitzant del POUM (1) i m'agradava llegir, escriure, participar i sentir-me actiu pel que fa al partit, i com que també tenia bona cal·ligrafia, em van fer escriure tota classe de cartes i articles referents al partit. A més, formava part d'una secció més jove del partit composta per un grup d'amics amb ganes, tot i ser joves, de fer coses i de treballar per la revolució.

Alguns dels principals dirigents o caps destacats a Alcover van ser, tal com eren anomenats a l'època, Paco Ral, Joan de la Pubilla, Lluís dels Draps, Lluís Canela, etc., alguns d'ells eren persones grans que ja havien intervingut en la vida política del poble fins i tot des d'abans de la República, i alguns altres van formar part del Comitè Local Antifeixista. Concretament, Joan de la Pubilla, el cap més destacat del partit al poble, que procedia de Barcelona i era en un principi militant del Bloc Obrer i Camperol (BOC). D'aquest home cal destacar també que era un gran orador i va protagonitzar discursos de gran qualitat.

El local estava situat a cal Blanco

(nom que rebia en aquella època), ubicat concretament als quatre cantons, amb entrada pel carrer Amorós. En aquest local, al pis superior hi havia un cafè, portat per Lluís Compte, amb un parell de sales grans per poder fer reunions, a les quals acudien els principals caps del partit. Al local, no hi faltava mai el diari *La Batalla* (portaveu del POUM), i des d'allí mateix, des de la secció més jove, s'organitzaven algunes sortides per acudir als mítings que es feien als pobles veïns, o també la redacció per part d'aquests joves d'un manifest comunista alcoverenc sota l'emblemàtic pont dels Moros.

El front de Llevant

Jo vaig ser més o menys uns setze mesos a la guerra, i després, un cop tot acabat, tres anys de mili a Ceuta, ben lluny de casa. A més, a la mili, la disciplina que vam tastar era extremadament forta, i és que estaven envalentonats, feia poc que havien guanyat la guerra.

Si mal no recordo, vaig marxar cap a la guerra a principis de l'any 38, tenia 19 anys. Primer ens van portar al parc Samà (Cambrils). Allí hi havia un campament d'instrucció amb alguns caps, sobretot vull destacar-ne el principal, que era un rus que ens feia molta por a tots. Ens van donar un fusell d'aquells russos amb una baioneta llarga, i ens van rapar el pèl a tots. Ens van ensenyar una mica de cosa, ens van arreplegar a tots al

tren i vam marxar.

Abans no vam arribar però a primera línia de foc encara van passar dos mesos o tres. Un cop fora de Catalunya, i amb moltes hores de tren, vam arribar a un poble que encara existeix que es diu Quintanar de la Orden (Toledo). Allí hi vam ser una bona temporada, un mes i mig o dos, i durant aquest temps ens van fer instrucció, ens van ensenyar i ens van preparar per quan arribéssim al front. Com he dit, entre tot van passar algunes setmanes i dies... fins que vam arribar al front... i fins que es va acabar la guerra i ens van dir: "*Sálvese quien pueda!*".

El primer dia que vam arribar al front a la nit, sempre els trasllats es feien de nit, ens van portar a un lloc gairebé igual que el mas de les Destrats. (2) A mesura que anàvem arribant, tots havíem de formar, el capità de la companyia "va passar revista", i immediatament va dir o anomenar dues o tres persones, que ja a la nit van anar ràpidament a cobrir baixes amb el fusell i les cartutxeres, uns al primer batalló, altres al segon, etc. Quan el capità va arribar davant meu, érem dos o tres, podríem dir que érem els últims de la fila, en comptes de donar-nos un fusell ens va donar un pic o una pala, i així vam haver d'anar amb parelles pic i pala, pala i pic, tot alternant-nos.

La veritat és que vaig estar de moltíssima sort, aquella mateixa nit, i sense deixar-nos respirar un mo-

ment, vam anar a enterrar un cavall. Vam entrar en un bosc totalment fosc, on hi havia hagut un bombardeig i havien mort un cavall, i quan vam arribar allí ja hi havia uns quants soldats que l'esquarteraven i la nostra feina va ser apartar els soldats, fer el clot i colgar-lo.

Nosaltres treballàvem sempre de nit i quan s'hi començava a veure ens feien plegar, ja que si anàvem pel descobert ens haurien disparat algun tret. De fet, la nostra feina era anar a fer trinxeres a primera línia de foc, més ben dit, entremig de les dues línies, i enterrar algun cadàver, sempre de nit. I al matí lliure, sempre estàvem en alerta, però no fèiem res. Això era a Torreblanca, a prop de Vinaròs. Per tant, era de la *Compañía* de Zapadores, de la companyia de soldats destinats a obres d'excavació, i el meu fusell era una pala.

Després d'uns quants dies, va passar un fet totalment anecdòtic. Com que treballàvem de nit i anàvem a fer trinxeres, en un moment en què vaig sortir a replegar pedres entre la foscor, vaig trobar Fonset (un alcoverenc). Érem de la mateixa quinta i hi vam fer cap amb la mateixa camionada, però ell va anar a uns llocs, i jo a uns altres, i ens vam trobar allí al mig, gairebé a primera línia de foc. Un dia el vaig tornar a veure, i em va dir que l'havien castigat perquè havia estat enxampat que dormia mentre feia guàrdia i li havien pres el fusell (se'l podien haver car-

regat "amb totes les de la llei"), però el fet va passar, i el van castigar a fer feina, a treballar uns quants dies al vespre, a picar. Era un home que si no tenia res a fer s'adormia ràpidament, això fins i tot a Alcover. Li agradava molt jugar a cartes al cafè, però en el moment en què no tenia ni cervesa ni cartes, sempre s'adormia damunt la taula.

Cada dia es tractava de la mateixa operació, al matí al campament on hi havia el comandament, passàvem el dia per allí i a la nit ens donaven el sopar per allà a les vuit i quan era més fosc ja arribàvem al front i a treballar, a fer trinxeres, i no s'acabava mai. Vaig estar molt de sort, i això també em va servir per no lligar-me tant pel que fa a ser cap o sergent i tot això, i per tant tenir certa independència, i és que a mi la disciplina no m'agradava, no m'agradava estar lligat. Jo sempre havia fet la meva!

Un dia, va haver-hi una batalla molt forta en una muntanyeta, i ens van fer anar cap allí a tota una esquadra, deu o dotze persones, a fer trinxeres i a fer algun clot per als morts, el paisatge era totalment desolador. Allí vaig trobar Gaspar Pons, un alcoverenc, a més recordo que era un futbolista de l'equip d'Alcover. I el cas és que jo vigilava, traginava ferits, i em va sortir de per allí entre la runa content i feliç aquest xicot, sense saber gairebé on era. Pobre noi, no tenia mai un cèntim, nosaltres érem

sis o set, Joanet de l'Aixàviga, etc., i cada dia des de llavors el preniem a la tarda a berenar, cada dia si érem set o vuit doncs una plaça més per a ell. Recordo que anàvem a una taverna que es deia La Posada del Trabuco. Llavors el ranxo ja anava escàs.

Sempre hi havia aventures, un dia vam anar a enterrar un home, com ja us he dit, sempre hi anàvem dos, el pic i la pala, però aquell dia vam anar-hi amb un cap que ens hi va acompanyar, a primera línia de foc, ja que n'hi havia un que s'havia d'enterrar urgentment, i jo tenia de company un home deu anys més gran que jo que també es deia Francisco. El que és curiós és que aquell dia no li vaig poder fer fer cap cop de pic, tenia por, tan gran i gros, li havia agafat la por de sobte. A tota velocitat, vaig fer el clot sol, i després vam marxar ràpidament cap al campament. En aquests moments, teníem el campament a Borriana, i hi vam ser uns quinze dies.

Entre els grups de soldats que érem, un d'aquí, l'altre d'allà, havies d'anar en compte amb el que deies, sobretot jo, que era del POUM, ja que estàvem tots apuntats. Però vaig tenir molt bona relació amb tothom.

Llavors també va passar que el POUM ja tenia molta oposició, el nostre partit era més revolucionari que els altres, no revolucionari en el sentit de fer soroll i tot això, sinó d'idees, de coses i volíem ser potser més espavilats que els altres. Els altres,

els comunistes, tenien com a ídols els russos, i no els menyspreàvem, però feien coses que a nosaltres no ens agradaven, i ells denunciaven el que els semblava que no estava prou ben fet. Després va passar no sé què, i en van matar algun dels nostres. Ells van tenir més suport, llavors en aquella època portaven armament i material de Rússia i tenien l'ajuda de Rússia i també del govern. Nosaltres segurament no en sabíem tant com els altres, però la nostra idea potser era una mica més avançada i aquests russos tenien por que no els "fotésim la parròquia".

Nosaltres érem una mena de comunistes, ara vosaltres no podeu entendre-ho, en aquella època fins i tot era una mica perillós de ser-ho. A mi al front em tenien fixat com a marxista.

També hi havia els socialistes, el partit comunista, que estaven més aviat de part del govern. Els nostres potser eren uns criticadors o uns no sé què, però tots uns bons revolucionaris, tots. Però com que es van posar de punta els uns i els altres, i nosaltres no vam ser del gust del govern... Un dia n'afusellaren dos davant de tots perquè aprenguéssim la lliçó.

Durant uns dies vaig estar de permís a València, i allí curiosament vaig arribar a trobar dotze o tretze companys d'Alcover. El primer que vaig trobar va ser Salet, amb qui primer de tot vam anar a una fonda a dinar. Vam menjar molt, i és que teníem

molta gana. Entre altres, vaig trobar també el fill de l'alcalde que hi havia a l'Alcover en aquell temps, que era pastisser, i treballava en un forn on feia pa per als soldats, i sempre que necessitàvem pa ens en donava.

I parlant de menjar, recordo que des de casa, com a molts altres soldats, de tant en tant ens enviaven menjar. A casa posaven un tros de pollastre dins d'un pot de llauna, el ferrer el soldava, després el coïen al bany maria, me l'enviaven i m'arribava encara prou bo, però és clar, quan hi ha gana... I és que en aquella època i a més joves, només pensàvem en el menjar i en tot allò que fos menjívola, fins i tot buscàvem aglans, móres, garrofes, etc.

El front d'Extremadura

Després de la zona de Llevant, mitjançant llargs trajectes amb tren, amb camions i a peu, vam fer cap al front d'Extremadura, concretament a Pozoblanco a la província de Còrdova, al XXII Cuerpo Ejército. Això al desembre de l'any 38. Allí la guerra ja estava molt avançada i endurida en tots els aspectes i la sort que havia tingut fins al moment va canviar totalment. Em van canviar la pala pel fusell, i la meva missió ja no era la de fer clots sinó una altra, i és que allí ja s'anava a totes... els nostres superiors ens animaven i ens deien que serien les últimes ofensives, però... va anar com va anar fins que vam haver d'anar a la retirada.

Allà, la gana va ser també el pitjor enemic. Si la sort t'acompanyava podies trobar algun mort amb algun tros de pa, fet que et permetia menjar. Fins i tot la gent agafava els pans bruts de sang. La gent buscava desesperada qualsevol cosa per menjar, i en la cerca d'aglans, s'hi sumaven també els porcs que pasturaven per aquelles terres, un altre ànim a afegir.

Es dormia on es podia, generalment a sota d'algun arbre, com aquí hi ha els típics garrofers, allà tenen les alzines.

Dins de les lleis i els codis civils dels soldats de guerra, un soldat podia demanar i fins i tot exigir, quan s'apropava a un habitatge, aigua i sal per rentar-se els peus i un lloc per poder descansar a prop del foc, un lloc calent. Jo i dos més un dia vam arribar a una casa en un petit poble on ens van allotjar. Ens van deixar estar al costat de foc, un foc a terra d'aquells tan grans, i els amos de la casa ens van donar tres o quatre aglans a cada un, una autèntica misèria. El fotut del cas però és que vam descobrir que a la part de dins del foc a terra hi havia una gran quantitat de xoriços penjats i embotits amagats i, és clar, la temptació... Això però només és una anècdota.

En aquesta estada a Extremadura, ja que era dels que més lletra sabia, vaig ser nomenat assistent del capità. Aquest capità era un tal Jover Grau, i era molt catalanista, cosa que a mi em va sorprendre i ja em va anar

bé. Durant un temps vaig haver de ser la seva ombra.

A Extremadura tot va passar molt ràpid. Les últimes ofensives van ser a Peñarroya, i quan va tocar retirada, vam haver d'espavilar-nos com vam poder i marxar tan ràpid com vam poder.

La tornada a casa

Quan la guerra gairebé ja tocava la seva fi, vaig ser capturat i traslladat a un camp de concentració, situat concretament a la plaça de braus de València. Allí, hi havia molta acumulació de gent, fins i tot no podíem dormir plans, ja que no hi cabíem. Hi havia tanta gent en aquella mena de lliteres que uns havíem d'estar damunt dels altres. A part de la feina, i el sofriment diari a la plaça de braus, vam estar uns 15 dies sense poder menjar, sort, però, que una dona que hi havia per allí em va omplir el "macuto" (bossa) de garrofes i allò em va poder mantenir. Les garrofes que ni els animals volien, a mi em van salvar. D'aquell lloc, cada dia treien una camionada de gent morta.

Un dels fets que en un principi sembla insignificant i anecdòtic i que em va salvar la vida, és que al front vaig comprar un rellotge a un jugador de cartes que havia quedat totalment arruïnat. Jo, que normalment no gastava, i al front també cobràvem un tant cada dia, tenia diners, i li vaig comprar el rellotge (de butxaca amb una cadeneta). Ara no sé quan em va costar però me'l vaig guardar. Quan

vaig ser presoner a València, érem sota control dels moros, i aquests t'ho prenien tot, plomes estilogràfiques, rellotges, etc. i vaig haver de guardar-me el famós rellotge molt bé. Quinze dies després, els moros van ser rellevats per soldats, i a un d'aquests soldats que feia guàrdia li vaig ensenyar el rellotge i me'l va comprar per 5 o 6 ptes. Els diners em van servir per arribar a Tarragona. Vaig aconseguir marxar de València i vaig haver de pujar fins al poble de la manera que fos. Vaig viatjar amb tota classe de vehicles, sempre mig amagat: amb trens de càrrega, enfilant-me per la cabina del guardafrens (entre vagó i vagó), vaig travessar l'Ebre amagat en els camions, carros, etc., fins arribar a Tarragona, i de Tarragona a Alcover a peu.

Després de la guerra, crisi i molta repressió. Molts van anar a la presó, alguns van poder escapar i altres no. D'altres també, directament afusellats. Fins i tot t'esperaven que arribessis del front per agafar-te i acusar-te d'alguna cosa o altra.

Fins que es va acabar tot, molta gent, però, no va arribar mai més.

Correspondència des del front

"A Pedro Fuguet Barberà
Mas de les Destrals
Alcover

De: Francisco Fuguet Crusells
Companyia de Zapadores de la
69 Brigada Mixta 47 División

Base Túria N. 1
Ejército de Levante

En Campanya a 18-12-38

Molt estimats pares i germanes: Desitjaria que al rebre aquesta vos trobessiu en el més perfecte estat de salut com es la meva fins a l'hora present.

Pares sabreu que ja no em trobo al front de Llevant i ara em crec que damà arribarem al front de Pozoblanco, això a la província de Córdoba. Al dia 10 a la nit vam sortir de Calles en camions i ens van portar uns 125 km. En camió i vam arribar a un poble de la província de València que es diu Requena aquest poble es com Valls i havia moltes taronges i vi i conyac i mistela, allí hi vam passar dos dies molt divertits, hi havia cines i teatres i cafes i bars i al dia 12 a les 12 de la nit vam pujar al tren i no vam baixar fins al dia 15 a les 5 de la tarda i ara fa dos dies que anem a peu. Fins ara he tingut molt bon viatge.

Segons es veu ara tenim ganes d'atacar per aquí perquè estan portant molta força, ja veurem el que en sortirà de tot això, segons diu el nostre comiçari aquesta serà la última ofensiva que es va a donar.

Bueno no vos dic res més perquè tinc son i em vull posar a dormir.

I per lo tan rebreu una forta abraçada i molts petons del vostre fill que no vos olvida un sol moment.

Francesc.

En la direcció ara per contes de ficai Ejército de Levante, ara i poseu 22 Cuerpo Ejército.

I si poden vindre paquets encara que tinguin de ser petits enviemen, que l'altre dia Basora en va tindre un que almenos feia 2 kg i li van enviar per el S. I. A (Solidaridad Internacional Antifeixista) d'això sen encuiden els de la C.N.T i F.A.I.

Molts petons per la nena i records al altre mas.

Salut!"

Francesc Fuguet Molné

Notes

1. El POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista) va ser un partit polític d'ideologia marxista, important a l'Espanya del 36, i sobretot important a Catalunya, on hi hagué més activisme. Aquest va ser un partit amb un gran programa i amb dirigents tan importants com Andreu Nin o Maurín, però aquest potser va quedar i ha

quedat en la història com un partit secundari o més ben dit oblidat, sobretot si tenim en compte altres organitzacions del moment com la CNT, o el PSUC, etc. Segurament, tot això a causa de la sorprenent campanya en contra seu. Amb una desarticulació en la qual el POUM es va veure sotmès a l'acusació de traïdors i d'agents del feixisme l'any 1937.

El POUM mai va enviar cap voluntari a la força cap al front, estaven en contra de la militarització de les milícies, encara que no estaven en contra de la disciplina, en tot moment s'oposarà a aquesta militarització dels seus homes perquè eren conscients que l'únic que portaria la creació d'un exèrcit regular seria que els milicians en ser convertits en soldats, esdevindrien titelles dels seus superiors i serien fàcilment manipulables, i perdrien llibertat.

El POUM va tenir representació en gairebé tots els pobles de la província de Tarragona, com també a Alcover.

2. Mas on vivia el nostre protagonista i la seva família a Alcover, situat al final del camí de Tarragona.